

Psychologické aspekty řízení vozidel s právem přednostní jízdy

Testcentrum-Hogrefe, Praha

Mgr. Dana Černochová
dana.cernochova@testcentrum.cz
dana.cernochova@email.cz

Asociace dopravních psychologů ČR

PhDr. Vlasta Rehnová
vlasta.rehnova@seznam.cz

Zvýšení bezpečnosti provozu vozidel ozbrojených sil
Mezinárodní konference, Vyškov, 8. – 9. listopadu 2011

Právo přednostní jízdy - privilegium pro řidiče ?

- Uplatňováno je zpravidla v nouzové situaci, v časové tísní, nezřídká v emočně vypjaté atmosféře.
- Řidič se stává osobou, na níž se přenáší zodpovědnost za včasný zásah, zároveň však i za bezpečný průběh akce.
- Kromě času proti němu stojí nepříznivé vnější podmínky, jako je počasí, hustota provozu, technický stav komunikací
- Nepříznivé podmínky pramenící z lidských zdrojů – bezohlednost, nevšímavost, nepozornost ostatních účastníků silničního provozu či agresivita samotných zachraňovaných osob.

Specifika řízení vozidla s právem přednostní jízdy

- Zák. č. 361/2000 Sb. § 41 - řidič vozidla s právem přednostní jízdy při plnění úkolů souvisejících s výkonem zvláštních povinností užívá zvláštního **výstražného světla modré barvy**, případně doplněného o zvláštní zvukové výstražné znamení.
- K řízení tohoto vozidla opravňuje osobu **starší 21 let**.
- Vozidla vězeňské služby, hasičských záchranných sborů, obecní, státní a vojenské policie, důlní a zdravotnické záchranné služby, ozbrojených sil, celní správy a poruchové služby plynárenských zařízení.
- Řidiči těchto vozidel **nejsou povinni dodržovat některá zákonná ustanovení** - nemusí např. respektovat povinnost řidiče neomezit jiné účastníky silničního provozu, nemusí respektovat dopravní značení či světelná znamení.
- Musí však **dbát potřebné opatrnosti**, aby neohrozil bezpečnost silničního provozu.
- Jestliže způsobí dopravní nehodu, vystavuje se riziku sankcí. Při ohrožení vozidla hromadné dopravy hrozí řidiči tohoto vozidla obvinění z **trestného činu obecného ohrožení**.
- Podle zákona řidič tohoto vozidla nesmí za jízdy pít, jíst a kouřit.
- Sekundární zátěž však může představovat také **komunikace s dispečinkem** či spolujezdcem.

Rizikové dopravní situace

- Řidiči vozidel s právem přednostní jízdy se dostávají častěji do dopravních situací, které představují zvýšené riziko dopravní nehody.
- **Nejčastější dopravní nehody vozidel záchranné služby:**
  - ✓ vjetí do křižovatky na červenou na semaforu
  - ✓ nepřiměřená rychlost na mokré vozovce, náledí či sněhu
  - ✓ nedobrzdnění za vozidlem, které náhle prudce brzdí či zastaví
  - ✓ předjíždění vozidla, které odbočuje vlevo
  - ✓ střety s lesní zvěří
  - ✓ řidič vozidla, vyjíždějícího z vedlejší silnice, nedá sanitce přednost
  - ✓ řidič v protisměru sanitku nevidí a začne předjíždět
  - ✓ ve větších městech kolize s tramvají

Rizikové dopravní situace

- Vysoké riziko nehodové situace mohou způsobit řidiči, kteří **neslyší výstražný zvukový signál**, protože jim ve vozidle hraje hlasitá hudba nebo mají na uších sluchátka.
- Problematické je také **zmatené kličkování a bezradnost** jiných řidičů.
- Ve výzkumu, který provedl Opatrný (2011), **95,5%** záchranářů uvedlo, že se někdy cítili ohrožení při řízení vozidla s právem přednostní jízdy.
- Zkušeností řidičů sanitek ve městech:
  - ✓ Ostatní řidiči nejsou často schopni včas vyhodnotit situaci, **neuvolní dostatečný prostor pro průjezd nebo ho zcela blokují**.
  - ✓ Pro řidiče sanitek, kteří jezdí mezi obcemi, představuje nebezpečí vyšší rychlost jízdy nebo **hůře dostupný terén**.

Rizikové dopravní situace

Chování chodců na přechodech:

- Často vstupují do vozovky bez rozhlédnutí
- Nerespektují předpisy, podle kterých nesmí vstoupit do vozovky ani na zelený signál na semaforu, jestliže přijíždí vozidlo s právem přednostní jízdy.
- Řidič tohoto vozidla je povinen chodce na přechodu upřednostnit a nesmí ho ohrozit.
- Musí jet takovou rychlostí, aby stačil zastavit.

Posuzování psychické způsobilosti k řízení vozidla s právem přednostní jízdy

- Cílem je výběr žadatelů, kteří splňují **nároky profese řidiče s právem přednostní jízdy**.
- Uchazeči, u kterých je zjištěna **vyšší pravděpodobnost selhání**, nebývají pro tuto profesi doporučeni.
- Některé **důležité psychické funkce a osobnostní vlastnosti**, které jsou posuzovány:
  - ✓ **Vnímání**
  - ✓ **Pozornost a sensomotorická reaktivita**
  - ✓ **Odolnost vůči stresu**
  - ✓ **Rozhodování v časové tísní**
  - ✓ **Osobnost řidiče vozidla s právem přednostní jízdy**

Vnímání

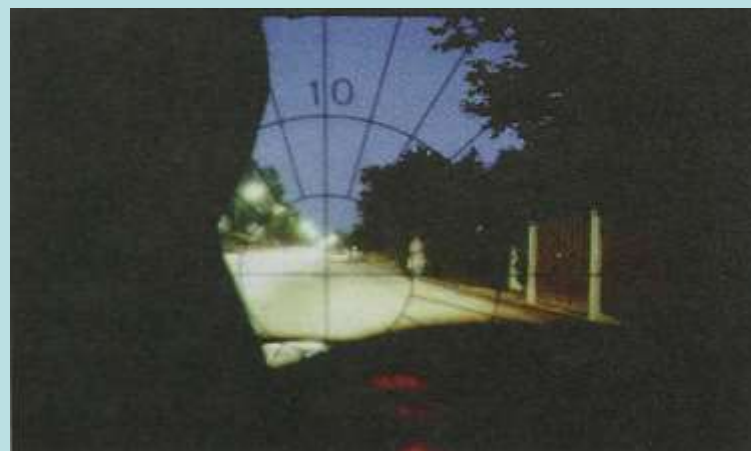
- Předpokladem pro **orientaci v dané situaci**.
- Vnímání **zrakové, sluchové a hmatové**. Nejvíce informací však získává řidič **zrakem**.
- Vizuální informace musí být vnímány **dostatečně rychle a jistě** - riziko, že náhlé nebezpečí nebude včas rozpoznáno
- **Rozsah vnímání** - počet prvků, které je člověk schopen zachytit v průběhu jedné zrakové fixace:
  - ✓ Řidiči vozidel ADR musí bezpečně identifikovat za 0,1 vteřiny minimálně 6 podnětů.
  - ✓ Na řidiče vozidel s právem přednostní jízdy jsou kladeny obdobné požadavky.
- Významné rozdíly mezi **řidiči-začátečníky a zkušenými řidiči**:
  - ✓ Rozdílná strategie vizuální orientace v nebezpečných situacích
  - ✓ Začátečník není schopen se stejnou rychlostí **vyčlenit důležité informace** ve stejně nebezpečné situaci jako řidič zkušený.
  - ✓ Řidiči-začátečníci **méně využívají periferní vidění**, informace získávají především centrálním viděním, tedy fixací pohledu,
  - ✓ Jejich **funkční zorné pole je menší** než u zkušených řidičů

Testy, které obsahují členitý podnětový materiál, (např. fotografie dopravních situací) jsou prezentovány velmi krátkou dobu. Registruje se kolik prvků řidič stačí v daném časovém úseku zachytit

Vnímání – poruchy zrakového pole

Periferní dynamické vnímání

Periferní vidění umožňuje **prostorovou orientaci a vnímání rychlosti**, upozorňuje na nebezpečné objekty.

- Řidič vozidla s právem přednostní jízdy - často se vykytuje v dopravní situaci, kdy má na orientaci v prostoru a zachycení nebezpečného objektu **málo času**.
- **Vyhláška č. 9/2009 Z.z. Slovenské republiky** - u řidiče vozidla s právem přednostní jízdy a vozidla přepravujícího nebezpečné věci vyšetření periferního vnímání

**Kuratorium pro
dopravní
bezpečnost
(Vídeň)**

**Zařízení firmy
Schuhfried**

Přístroje na měření periferního vnímání - na rozdíl od oftalmologického vyšetření postihují zrakové **vnímání v dynamické situaci**

Pozornost a sensomotorická reaktivita

Složky pozornosti – přenášení, koncentrace, rozdělování, rozsah.

Koncentrace pozornosti - zaměřenost na jeden úkol a současně odolnost vůči rušivým vlivům. je nutné sledovat větší množství informací,

Rozdělování a přenášení pozornosti – např. v komplexním městském prostředí .

Vigilance, tj. udržení bdělosti a ostražitosti na potřebné úrovni k zachycení náhlého nebezpečí – např. jízda na dálnici.

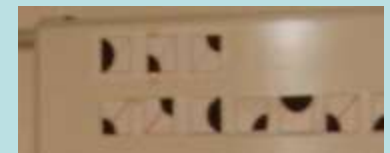
Výběrová pozornost umožňuje reagovat pouze na ty, podněty, které jsou v dané chvíli významné.

Řidičskou praxí se některé činnosti změny z vysoce vědomých na poměrně automatické - důležitost dostatečné řidičská praxe a náležitého nácviku dovedností.

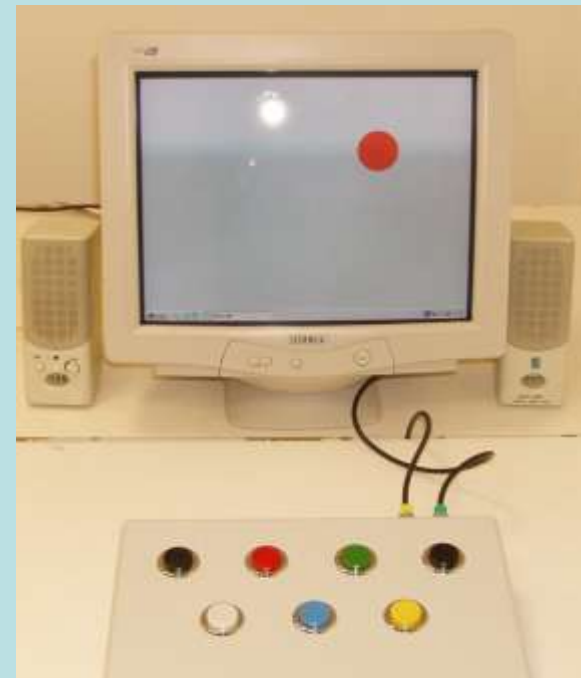
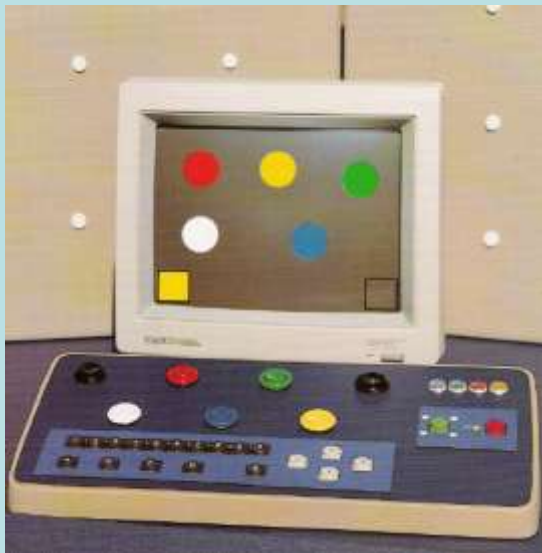
U nezkušených řidičů se projevuje výrazněji vliv **časové tísně**, nedokážou **vnímat více podnětů** najednou, hůře **rozdělují pozornost**, neumí **rozpoznat dopravně důležité informace**, chybí jim schopnost **anticipace**.

Testy pozornosti musí být zařazeny do každého dopravně psychologického vyšetření.

Pro měření **sensomotorické reaktivity** jsou konstruovány testy s nutností reakce na sluchové a zrakové podněty v zátěžové situaci

Pro měření **sensomotorické reaktivity** jsou konstruovány testy s nutností reakce na sluchové a zrakové podněty v zátěžové situaci

Odolnost vůči stresu

- **Primární zátěž** - činnosti, přímo související s řízením vozidla (sledování dopravního značení, dopravní situace, ostatních účastníků provozu)
- **Sekundární zátěž** - činnosti s řízením vozidla bezprostředně nesouvisející (obsluha palubních přístrojů, navigačního systému, ovládání klimatizace, hovor se spolujezdcem, komunikace s centrálou apod.)
- **Časová tíseň** (morální – dojet včas, obava z nedodržení dojezdové doby)
- **Psychická zátěž:**
  - ✓ Senzorická (nároky na funkci smyslů)
  - ✓ Mentální (pozornost, paměť, rozhodování)
  - ✓ **Emoční**
    - lhostejnost nebo naopak agresivita ostatních účastníků silničního provozu
    - pocit zodpovědnosti za život posádky a pacienta a za vozidlo s jeho vybavením
    - závažné zdravotní akutní stavy a úrazy u dětí.
    - převoz orgánů v transplantačním programu.

Odolnost vůči stresu snižuje **únava** při častých výjezdech, **neznalost místopisu**, problematické vztahy mezi členy posádky, **vlivy počasí** ve smyslu extrémních teplot.

Rozhodování v časové tísní

- Chybné dopravní chování v situaci časové tísně
  - ✓ nedostatek získaných informací
  - ✓ jejich nesprávný výběr a vyhodnocení
  - ✓ pocit nejistoty až úzkosti - prospěšná u jednoduchých úkolů, složitější činnosti poškozují.
  - ✓ emocionální doprovod
  - ✓ osobnost řidiče
  - ✓ emoční negativní napětí
  - ✓ ovlivní racionální analýzu
  - ✓ způsobí dezorganizaci činnosti
- Odolnost vůči časovému stresu se zvyšuje nácvikem dané činnosti - zkušenostmi a dovednostmi.

Při dopravně psychologickém vyšetření se používají testy, které modelují situaci s potřebou rychlé vizuální orientace, volbou správného řešení a rychlé reakce.

Hodnocení

- volba správného algoritmu řešení
- jistota odpovědi x pokus/omyl a kumulace chyb

Kvantitativní a kvalitativní parametry - negativní vliv na výkonnost a prodloužené odeznívání emocí.

Průběžná výkonová křivka správných a chybných odpovědí a reakčních časů na podněty ukazuje na adaptaci na časovou zátěž nebo na tendenci k selhávání v situaci časové tísně.

Rozhodujícím ukazatelem je **spolehlivost výkonu**.

Nedostatky ve složce výkonové přicházejí spíše s vyšším věkem

57	1	91	72	77	71	29	65	42	51	27	18
2	89	37	27	42	07	30	66	09	12	55	
3	32	44	54	11	77	1	8	45	21	36	
4	05	36	79	14	11	7	30	14	31	29	
5	84	60	8	11	07	44	59	1	81	98	
6	75	95	54	4	1	100	28	48	43	61	
7	75	34	1	6	70	32	17	86	85	38	
8	45	24	37	47	1	66	31	34	75	23	
9	88	24	68	19	64	40	99	71	15	36	
0	32	41	92	81	89	96	53	21	54	78	

Osobnostní charakteristiky

Struktura osobnosti se se projevuje v dopravním chování řidiče vedle jeho dovedností a schopností

- **Vyloučení osob:**

- ✓ trpících přímo psychickou nemocí či poruchou
- ✓ zjištění osobnostních vlastností, jejichž deficit představuje riziko pro spolehlivý výkon profese:

- **Emoční stabilita** – chování v situaci zátěže:

- emoční odezvy vzhledem k intenzitě vyvolávajícího podnětu jsou přiměřené, racionálně kontrolované,
- po negativních zážitcích dochází k rychlému odeznívání emocí a k návratu rovnováhy,
- nepřetrvává delší dobu negativní napětí.

- **Odolnost vůči frustraci pramenící z:**

- do cesty se mu staví překážky, které mu brání v dosažení cíle (ostatní řidiči mu neumožní průjezd, do cesty vstoupí neopatrný chodec)
- stav pacienta vyžaduje rychlý převoz do nemocnice, ale stav vozovky a dopravní situace neumožňuje rychlou jízdu, apod.)

Při psychologickém vyšetření se zjišťuje míra frustrační tolerance a způsob jejího projevu. Zjišťují se adaptační strategie.

Osobnostní charakteristiky

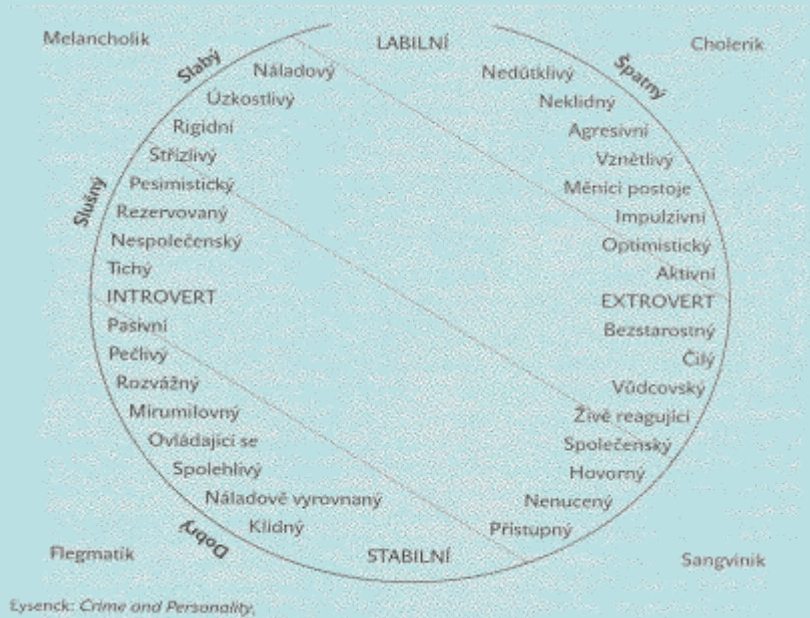
- Zvýšená **úzkostnost** jako osobnostní charakteristika:
  - ✓ Přiměřená úroveň úzkostnosti je důležitou podmínkou anticipovat nebezpečí
  - ✓ Úzkostný člověk má však sklon mobilizovat obranné mechanismy i při málo pravděpodobném riziku
  - ✓ Úzkostný řidič je nejistý, zvýšeně opatrný, dlouho a těžce se rozhoduje, neumí se prosadit
  - ✓ Způsob jeho jízdy není pro ostatní řidiče jednoznačný
- Osobnost vykazující zvýšenou pohotovost k **agresivním reakcím** s nízkou racionální kontrolou
- Za rizikové faktory je považováno:
  - ✓ **záliba v rychlé jízdě (vzrušení z rychlé jízdy),**
  - ✓ **sociální exhibicionismu,**
  - ✓ **nepřiměřené sebeprosazování,**
  - ✓ **pohotovost k riziku v situacích rozhodování**
  - ✓ **potřeba změny, dobrodružství, napětí**

Metodami psychologického vyšetření jsou dotazníkové metody, projektivní testy

Nedostatky v osobnostní struktuře jsou odhalovány spíše u mladších řidičů

Osobnostní charakteristiky

C	LABILNÍ, emočně vznětivý, nedostatek frustrační tolerance /Emoční labilita/	.....	KLIDNÝ, citově zralý, realistický /Emoční stabilita/
E	PŘIZPUSOBUJÍCÍ SE, závislý /Submisivnost/	.....	SEBEVĚDOMÝ, nezávislý /Dominance/
F	VÁŽNÝ, depresivní, mlčenlivý /Desurgence/	.....	BEZSTAROSTNÝ, veselý, /Surgence/
G	NESPOLEHLIVÝ, nestálý, nedbalý, lehkovážný /Nedostatek pevných vnitř. norem/	.....	SVĚDOMITÝ, rozhodný, vytrvalý, stálý /Síla superega/
H	PLACHÝ, ostýchač, bojácný /Threctia/	.....	REAKTIVNÍ, impulzivní, /Parmia/
I	REALISTICKÝ, houževnatý, nepoddajný /Harria/	.....	SENZITIVNÍ, závislý, subjektivní /Premia/
L	DUVĚŘIVÝ, přizpůsobivý /Relaxovaná bezpečnost/	.....	PODEZŘAVÝ, uzavřený /Protenze, paranoidní tendence/

Nehodové dopravní situace

- Ve vzorku vyšetřených řidičů zdravotnické záchranné služby byly zjištěny tyto příčiny zavinění dopravní nehody:
  - ✓ příčina nespočívala ve specifickém způsobu jízdy vozidla s právem přednostní jízdy:
  - ✓ neopatrné couvání či parkování
  - ✓ smyk na náledí při nižší rychlosti jízdy.
  - ✓ v 10 případech řidiči sanitky správně neodhadli chování jiných řidičů, tj. předpokládali jízdní manévry, který řidič jiného vozidla neprovedl.
- **Typické nehodové dopravní situace při jízdě v městském provozu:**
  - ✓ průjezd křižovatkou na červený signál
  - ✓ jízda po tramvajovém tělese – není vidět za tramvají
  - ✓ vstoupení chodce do vozovky na zelený signál pro chodce
  - ✓ Stísněný prostor, pevné překážky v okolí komunikace
- **Při jízdě mimo obec:**
  - ✓ předjíždění kolony v protisměru,
  - ✓ projíždění středem vozovky mezi kamiony,
  - ✓ předjíždění uhýbajícího vozidla před horizontem.
- **V okamžiku nehody jela všechna uvedená vozidla záchranné služby v režimu vozidla s právem přednostní jízdy**

Ilustrativní příklady z naší praxe - dopravní nehody řidičů zdravotnické záchranné služby

- Řidič sanitky vjel do světelné křižovatky rychlostí 30km/hod na červený signál a střetl se s osobním vozidlem, které jelo na zelený signál. Řidič druhého vozidla řekl, že **sanitku neviděl ani neslyšel**.
- Řidič sanitky vjel do přehledné křižovatky z vedlejší silnice. Střetl se s vozidlem jedoucím po hlavní silnici, který podle svého sdělení také sanitku **neviděl a neslyšel**.
- Řidič sanitky jel v protisměru, vozidla v obou směrech mu umožňovala průjezd. Střetl se s vozidlem, jehož řidič své chování zdůvodňoval tak, že „**ho viděl, ale nevnímal**“
- Řidič sanitky jel po tramvajových kolejích, do cesty mu vstoupil **chodec, který se vynořil za stojící tramvaji** a chtěl přejít na druhou stranu vozovky.
- Řidič sanitky objížděl **vozidlo odbočující vlevo**. Řidič tohoto vozidla se nacházel u levé strany jízdního pruhu a dával znamení doleva. Řidič sanitky se rozhodl objet ho zprava, kde bylo dostatek místa. **Řidič osobního vozu však začal sanitce uhýbat vpravo**, jak to žádají dopravní předpisy.
- Řidič sanitky nestačil zabrzdit, když mu do cesty vjelo jiné vozidlo
- Řidič sanitky vjel do světelné křižovatky na červený signál při rychlosti 28km/hod., poté co se ujistil, že vozidla ve všech směrech stojí a umožňují mu průjezd. V křižovatce se střetl s vozem Škoda Felicie, přijíždějícím velkou rychlostí ze směru se zeleným signálem a který **neviděl přes Avii**, která stála v bližším jízdním pruhu. Tato nehoda skončila velkou materiální škodou na obou vozidlech a šokem převáženého pacienta, se kterým se utrhlo lehátko.

Prevence

- Nácvik potřebných řidičských dovedností
- Výchova, osvěta - důraz na bezpečnost jízdy :
- Řidiči vozidel s právem přednostní jízdy
- Zaměstnavatelé:
  - ✓ dbát o dobrou duševní kondici řidičů,
  - ✓ Vytvářet pozitivní pracovní atmosféru, pracovní zázemí,
  - ✓ řešit vztahy mezi pracovníky.
- Ostatní účastníci silničního provozu:
  - ✓ věnovat dostatek pozornosti dopravní situaci
  - ✓ nácvik řešení situací při přijíždění vozidla s právem přednostní jízdy
  - ✓ výchova k ohleduplnému chování v silničním provozu obecně, zvláště pak k vozidlům s právem přednostní jízdy.

I bezohledný řidič může být jednou pacientem v sanitce

Autorky děkují za pozornost

Foto: archív autorek
archív zdravotnické záchranné služby
<http://www.zzshmp.cz/>
www.seznam.cz